

Uitstel van studiekeuze en de authentieke middenschool

Toespraak op de Algemene vergadering van St.A.M.

Geert Schelstraete, secretaris-generaal VVKSO.

22 oktober 2001

[Inleiding](#)

[Structuur](#)

[Cijfers](#)

[Enkele goed bedoelde gedachten](#)

[Eigen cultuur?](#)

[2 + 4 versus 4 + 2](#)

[Scharnierfunctie van de 1ste graad](#)

[Scholengemeenschappen: meer middenschoolen](#)

[Verankerde structuren verhinderen zicht op wat evolueert](#)

Inleiding

Gisteren ben ik gaan joggen: het was al donker, in sommige paadjes was er geen licht, ik wist niet waar ik mijn voeten zette, zag nauwelijks waar ik liep. Zo presenteer ik mij vandaag aan jullie: ik betreed het terrein van de authentieke middenschool, zelfs voor de microfoon van dé deskundigen terzake.

Ik was blij toen Valeer Schodts me op jullie algemene vergadering uitnodigde. Ik was verrast toen ik zag dat hij me ook als spreker naar voren schoof. Ik neem me immer voor niet te praten, zeker niet in publiek over thema's waarvan ik vind dat ik ze onvoldoende beheers. Dat is nochtans wat me de eerstkomende minuten te wachten staat. Ik zal de spreekwoordelijke olifant zijn in jullie porseleinwinkel: ik zal een voorzichtige olifant zijn maar ik weet niet of ik geen brokken maak.

Ik ben Gentenaar en ben daar fier op. Gent is op schoolorganisatorisch of -structureel vlak wat men een conservatief bolwerk zou kunnen noemen. Dus werkt men er iets méér dan elders in Vlaanderen nog met zesjarige scholen die overduidelijk zeggen waarvoor ze staan. Ik ken het verschil tussen een afgesplitste eerste graad en een autonome middenschool, heb daarover wel gelezen, weet dat omgaan met verscheidenheid in een authentieke middenschool wellicht redelijker gebeurt dan elders, maar in uw midden ben ik de leerling en jullie de jury van kenners. Als de leerling dan het woord moet nemen, heeft het toch steeds meer weg van een lastig examen.

Structuur

Oriëntering in alle facetten is vandaag aan de orde. Wat kan de koepel bijdragen aan de realisatie van deze doelstelling, was de vraag.

Ik breng u eerst enig cijfermateriaal, geen afgeronde visie (dat zou pas pretentiefus zijn). Daarna formuleer ik enkele goed bedoelde gedachten. Ik doe geen valse beloftes, behalve dat ik geïnteresseerd ben in jullie werkwijze en die beter wil leren kennen.

Cijfers

Het aantal leerlingen in authentieke middenschoolen is dit jaar gestegen met 1,47%. Het katholiek secundair onderwijs in Vlaanderen bleef stabiel (+0,02%). Daaruit mogen we niet zomaar afleiden dat de middenschoolen beter scoren: ze omvatten twee leerjaren, o.m. het eerste leerjaar waar het aantal leerlingen in Vlaanderen dit jaar steeg met 2,16%.

In 1993 waren er een 50-tal authentieke middenscholen (waaronder ook een 5-tal geografisch geïsoleerde middenscholen), vandaag zijn er 79 middenscholen. In 1993 waren er 17 AEG-scholen (met afgesplitste eerste graad), vandaag 42.

Het bisdom Gent heeft het minst authentieke middenscholen (9), de andere bisdommen hebben er alle 17 of 18. Ik voeg het cijfermateriaal toe als bijlage.

Enkele goed bedoelde gedachten

Ik ben te jong om goed te weten hoe de oorlog tussen Type 1 en Type 2 in de loopgraven werd ervaren. Zelfs in de fase van de zo goed als onmogelijke synthese (de structuur 89) gaf ik in Gent nog braaf mijn lesjes en was ik allerminst partner in zulke gesprekken.

Eigen cultuur?

Ik stel wel vast wat men van de 1ste graad gemaakt heeft. Heel veel 1ste graden hebben de cultuur van de 2de en 3de graad erboven, nogal logisch in 6-jarige scholen. Je schrijft je kind in in een zesjarige school en daar blijft het tot na het laatste jaar. Dat betekent dat de oriëntering wellicht in eerste instantie beperkt blijft tot het schooleigen aanbod.

Dat is niet beter in de afgesplitste 1ste-graadsschool. Ook daar is de 1ste graad niet méér dan het voorgeborchte van wat binnen dezelfde campus komen kan. Waar 1ste-graadsscholen afgesplitst zijn vanuit een 6-jarige ASO-school zal de hele cultuur er een ASO-achtige cultuur zijn: nadruk op vaak cognitief werk ter inleiding van de typische ASO-vakken en -studierichtingen. U heeft al begrepen dat ik sterk veralgemeen en te weinig nuanceer. Ik beperk me in tijd en nuanceringsijver.

Is een 1ste-graadsschool afgesplitst van een TSO-BSO-school, dan is de kans groot dat bv. de Technologische activiteiten waaruit men in het 1ste jaar laat kiezen en de basisopties van het 2de jaar, die zijn die voorbereiden op de bovenbouw binnen de eigen school. Maar toch ... ook daar worden algemene vakken gegeven; het is mijn indruk - maar niet meer dan dat - dat leraren AV zich sterker profileren dan leraren TV-PV - en in die zin sterker de cultuur van een school bepalen dan hun collega's leraren TV-PV. Dat is nochtans een hoofdzonde in een 1ste graadsschool. Want het is de cultuur die groten-deels de studiekeuze bepaalt. Welk beeld geeft men leerlingen mee van werken met de handen, van artiesten en kunstenaars, van witteboordberoepen? Hoe werkt men er aan de 'desacralisering van het zuivere intellect'?

U heeft ervaren dat elke leerling in 1A met zowel Latijn als met aspecten van techniek te laten kennismaken erg moeilijk is gebleken. De moeilijkheden die het vak Technologische opvoeding doormaakt zijn sterk te betreuren maar historisch verklaarbaar. Het nog jonge vak heeft dringend een nieuw elan nodig.

2 + 4 versus 4+2

In een randgemeente van een wat grotere Vlaamse stad bestonden tot 1 september 2000 twee ASO-scholen met een gelijkaardig aanbod: een jongensschool met stijgend aantal meisjes, een meisjesschool met erg weinig jongens. Ze fuseerden, logisch, en splitsten zich meteen af in een 1ste-graadsschool en een bovenbouw, begrijpelijk gezien de extra omkadering die het meebrengt. Beide scholen bevinden zich niet op dezelfde campus, maar op iets meer dan één kilometer afstand van mekaar. Vaststelling: de cultuurverschillen uitvlakken was het eerste jaar niet gemakkelijk maar men deed zijn uiterste best. Dit schooljaar is er een opvallende terugval van het aantal eerstejaars, vooral van meisjes. Nochtans zijn cultuurverschillen en de problemen die dat meebrengt dit jaar kleiner, veel kleiner.

Het schoolbeleid zoekt naar redenen voor de terugval van leerlingen. Eén van de redenen blijkt te zijn - dat verwondert iedereen - dat ouders het een beetje 'zot' vinden om hun

kind in te schrijven in een tweejarige school en hem of haar straks bij het begin van de tweede graad wéér te doen wisselen. Een 'streekgebonden' mentaliteit? Zit er meer achter? Nu overweegt men om i.p.v. de 1ste graad op één campus onder te brengen en de 2de en 3de graad op de andere, de 1ste en de 2de graad op één campus te concentreren en de 3de op de andere te laten. Voor 3de-graadsleerlingen zou de campuswissel immers minder spelen.

Europa schrijdt sudderend verder op de weg naar meer eenmaking. Ik meen dat wij zowat het enige land zijn waar er leerplicht tot 18 jaar is. In vele Europese landen is er leerplicht tot 16 jaar; vaak betekent dat dat een eerste fase van middelbaar onderwijs er ongeveer duurt van 12 tot 16 jaar. Nadien begint een definitievere fase; vglk. Nederland: voortgezet onderwijs of beroepsonderwijs. Dat zou kunnen betekenen - ik gebruik veel hulpwerkwoorden van modaliteit - dat we straks 'gepakt' worden door een veralgemeende 4+2-structuur. Momenteel wijst nog weinig daarop. Zo gauw Europa ook ten aanzien van onderwijs aan *momentum* wint, komt dat misschien sneller dan we denken.

Scharnierfunctie van de 1ste graad

De 1ste graad SO is doorgaans een hele grote stap vanuit het 6de leerjaar van het basisonderwijs. Waar in basisonderwijs alle leerlingen nog samenzitten in de 3de graad (wat niet voor iedereen vanzelfsprekend is!) krijgt de modale leerling uit de 1ste graad meteen de volle 'zwaarte' van het SO over zich heen. Waar in het 6de leerjaar hoekenwerk, contractwerk, synthese onder één (ten hoogste twee) lera(a)r(en) als vanzelf spraken komen vele vakken van vele leraren met eigen wensen en snelheden op hen af in de SO-school. De authentieke middenschool kan hier een veel sterk glijdender overgang mogelijk maken.

Dat kan zeker als de (autonome) middenschool erin slaagt de cultuur van de ASO-school te vermijden en met een hecht lerarenteam en een door elk teamlid gedragen coherente visie de leerlingen tegemoet treedt. In die zin kunnen autonome middenscholen vooroplopen in een evolutie die zich straks ook elders doorzet.

Naar de 2de en 3de graad SO toe zijn er vandaag de onderwijsvormen ASO-BSO-KSO-TSO, door velen verguisd als veroorzakers van de waterval. Anderen vinden de onderwijsvormen deugdzzaam omdat ze een genuanceerd continuüm van studierichtingen herbergen, die ervoor zorgen dat leerlingen, als ze maar tijdig dàar geraken, op hun juiste plaats zitten.

Wie de onderwijsvormen verdedigt, gruwet van de brutale tweedeling tussen doorstroming en kwalificatie. Die zou er al gauw toe leiden dat er een dichotomie tussen doorstromers (de slimmen en goeden) en kwalificerenden (de dommen en minderwaardigen) ontstaat, upper en lower class, zoals in het Engeland van de 20ste eeuw. Die tweedeling tussen doorstroming en kwalificatie wordt nochtans door velen opnieuw bepleit, zoal niet aanbeden. Ze houdt wel in dat leerlingen meteen na de 1ste graad overduidelijk kiezen, een keuzemoment dat m.i. vandaag als te vroeg ervaren wordt. Misschien is dat ook een nadeel van het experiment modulair onderwijs, dat de kwalificatie-invalshoek volop uitspeelt. Afwachten of dat een juiste keuze blijkt te zijn.

Wat dit punt betreft, kunnen we concluderend stellen dat onderwijsvormen de oriëntering geleidelijker leiden, dat een keuze voor kwalificatie en doorstroming dat radicaler doet en vooral op de leeftijd van 14 jaar, ruim vroeg naar het maatschappelijk aanvoelen van vandaag.

Scholengemeenschappen: meer middenscholen

Het Decreet SO van 14.07.98 voert scholengemeenschappen in: hun recente geschiedenis leert ons vooral dat hun ontstaan en groei tegen zeer verschillende snelheden gebeurt. Hier en daar raakt men nog niet verder dan het naast mekaar leggen van administratieve documenten; elders komt men reeds tot organisatorische afspraken of heeft men zelfs al een structuurplan goedgekeurd gekregen. De verstgevorderden praten reeds over pedagogische aangelegenheden.

De scholengemeenschappen hebben ook een invloed op de vele IM'en in het vrij onderwijs. Kleinere IM'en fuseren; in een 12-tal scholengemeenschappen is er reeds één IM. Begrijpelijkerwijze heeft dat nogal wat invloed op de groeisnelheid van de scholengemeenschap op het beheersmatige vlak. Waarom vertel ik dit alles? Omdat dit implicaties heeft voor middenscholen. Het is onze indruk dat het aantal authentieke middenscholen toeneemt door de creatie van scholengemeenschappen en/of grotere IM'en. Immers in kleinere steden herschikt men het scholenaanbod in een middenschool en enkele bovenbouwscholen, weliswaar niet overal even consequent. In grotere scholengemeenschappen ontstaan soms twee middenscholen en vele bovenbouwscholen, ook niet steeds op even rechtgeaarde wijze. Sommige gefuseerde IM'en herschikken hun scholenaanbod (binnen een scholengemeenschap van verschillende IM'en) vaak ook door een middenschool en bovenbouwscholen te creëren.

Mij lijkt dit een evolutie, die men positief kan noemen.

Verankerde structuren verhinderen het zicht op wat (in de onderstroom) evolueert

Wie recente onderwijskundige literatuur leest, wie veel praat met ondernemers, wie volgt wat beweegt binnen het spanningsveld tussen onderwijs en arbeidsmarkt (minder tussen secundair onderwijs en hoger onderwijs) voelt sterk aan dat er een heel scherp debat aankomt: de school zelf komt als structuur onder druk:

- de leraar krijgt een andere rol (leerprocesbegeleider i.p.v. vakdeskundige),
- de leerling krijgt een veel actievere rol toegespeeld (zelfsturing en -evaluatie),
- de school als fysisch gebouw voldoet niet meer (nood aan een gebouwencomplex met multifunctionele ruimtes, open leercentrum, lokalen van zeer verschillende omvang, enz.),
- het leerproces zelf wijzigt (van kennisoverdracht naar het verwerven van leervaardigheden, aanpassingsvermogen en zelfredzaamheid).

Voor elke organisatie in de profit- of social profitsector zijn vandaag de modewoorden: communiceren, vertrouwen wekken en ontplooiingskansen geven. Misschien geldt dat ook voor onderwijs.

Zonder al te vlug te willen uitgaan van de onomstotelijke meerwaarde van zulke evolutie - er is immers de vrees voor de teloorgang van diepgaand leren - staat het toch wel vast dat genoemde evolutie leidt naar onderwijs met als hoofddoel het realiseren van individuelere leervorderingen. Het zou kunnen dat dit alles grote invloed krijgt op de structuren van secundair onderwijs. Structuren hebben steeds de neiging zichzelf te overleven, de geschiedenis bewijst dat ten overvloede. Het gebeurt dat ze plots imploderen.

(Tussen haakjes: denkt u niet dat ik niet meer geloof in dé school zoals we die al zolang kennen. Niets is minder waar. Ik hou wel mijn ogen open en probeer moeizaam te verwoorden voor mezelf wat ook voor mij nog niet zonneklaar is.)

Ook de autonome middenschool is een structuur. Of ze de voorbije decennia voldoende kansen heeft gekregen, laat ik in het midden. Wat ik hierboven zeer kort en zeer ongenueanceerd formuleer over de evolutie van de school lijkt me waarschijnlijker naarmate men opklimt in het SO: het lijkt toepasselijker, aannemelijker voor de 3de dan voor de 2de graad. Het werpt een ander licht op zoveel zaken, o.m. op de oriëntering van leerlingen doorheen het secundair onderwijs. Of het ook de 1ste graad diepgaand zal beïnvloeden, moeten we afwachten. Laten we onze ogen open houden.

In een verbondsbrochure van november 2000 staat: „Wie uitdrukkelijk de weg gaat van organisatorische afstemming, van complementariteit inzake aanbod e.d. zal in het model van de middenschoolmet verschillende bovenbouwen een prachtig model vinden om tot een objectieve leerlingenoriëntering en optimale leerlingenbegeleiding te komen.” Dat kan toch tellen, niet?

Intussen feliciteer ik u met zoveel inspanningen voor de visie-ontwikkeling en de implementatie van jullie ideeën. Niets is zo erg voor onderwijs als gebrek aan ideeën en creativiteit. Daar hebben jullie allerm minst last van.